

ВІДГУК

офіційного опонента Діденка Олександра Васильовича
на дисертаційну роботу **Коваля Мирослава Стефановича**
**«Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх
працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі закладу
вищої освіти»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за
спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. Актуальність теми дисертації обумовлена низкою чинників, основними з яких є:

по-перше, потреба в оновленні закладів вищої освіти (ЗВО), в удосконаленні освітніх програм, змісту та методів навчання майбутніх фахівців. Необхідність такої модернізації обумовлена кардинальними змінами в завданнях вищої школи, що зумовлені загальносвітовими тенденціями, динамічними перетвореннями в усіх царинах життя Української держави на початку ХХІ ст., швидкими інтеграційними процесами і становленням інформаційного суспільства. Урахування цих тенденцій є особливо важливим для підготовки фахівців цивільного захисту, від яких залежить безпека життєдіяльності суспільства.

По-друге, існуванням певних проблем у відомчій професійній освіті, пов'язаних з низькою продуктивністю використання потенціалу суб'єктів професійної підготовки фахівців цивільного захисту; повільним впровадженням інноваційних положень методологічних підходів та інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес закладів вищої освіти із специфічними умовами навчання; відсутністю у ЗВО ДСНС України концепції професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту в інформаційно-освітньому середовищі відповідно до тенденцій інформатизації освіти і суспільства. Ці негативи викликають зниження професійної компетентності випускників ЗВО.

По-третє, сьогодні бракує дисертаційних робіт з питань професійної підготовки майбутніх фахівців у ЗВО ДСНС. Незважаючи на те, що у теорії та методиці професійної освіти цій проблемі приділена значна увага вітчизняних і зарубіжних учених, а їхні дослідження мають безперечну наукову цінність, проте вони не вирішують важливої наукової проблеми – поліпшення якості професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти. Доводиться констатувати, що наявні теоретичні положення та методичні розробки з питань навчання фахівців цивільного захисту мають суттєві розбіжності, характеризуються вузькоутилітарними рекомендаціями. Досі відсутня цілісна наукова концепція вдосконалення

професійної підготовки працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі ЗВО із специфічними умовами навчання.

Посилює актуальність теми і низка суперечностей, що їх виявив автор дисертації під час дослідження. Розв'язання цих суперечностей потребує концептуального обґрунтування, розроблення та апробації модернізованої організаційно-педагогічної системи професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України.

З огляду на це актуальність теми дисертаційної роботи Коваля Мирослава Стефановича «Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти», поданої на рецензування, сумнівів не викликає.

2. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Обґрунтування наукових положень дисертаційного дослідження є переконливими. Дослідження характеризує тривалий період його проведення – з 2013 по 2020 роки. Дослідно-експериментальна робота складалася з п'яти етапів: постановочно-аналітичного (2013–2014 рр.), діагностично-пошукового (2015–2016 рр.), теоретико-дослідницького (2016–2017 рр.), експериментально-впроваджувального (2017–2019 рр.) та підсумково-узагальнювального (2020 р.).

Щодо експериментальної бази, то дослідно-експериментальна робота проводилася у Львівському державному університеті безпеки життєдіяльності, Національному університеті цивільного захисту України (м. Харків), Черкаському інституті пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ, Вищому професійному училищі цивільного захисту ЛДУ БЖД, Навчально-методичному центрі цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Львівської області та ін.

На різних етапах дослідження в експерименті було задіяно понад 550 курсантів і студентів і 43 науково-педагогічних працівника закладів вищої освіти.

Наукова цінність дисертаційного дослідження Коваля М. С. зумовлена перш за все тим, що автором *визначені теоретичні основи і розроблено методологічні засади професійної підготовки фахівців цивільного захисту* (схарактеризовано концептуальні основи підготовки фахівців у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання в контексті сучасної парадигми освіти, визначено наукові підходи до модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців різних напрямів служби цивільного захисту, уточнено формулювання базових понять професійної підготовки фахівців цивільного захисту в інформаційно-освітньому середовищі, проаналізовано сучасну підготовку фахівців у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання), *педагогічні засади підготовки фахівців цивільного захисту* (з'ясовано особливості та завдання підготовки фахівців різних напрямів служби цивільного захисту, виявлено структуру професійної компетентності фахівців цивільного захисту як

взаємозв'язок мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісно-операційного, організаційно-технологічного та психологічного компонентів), а також *інноваційна система професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України* (визначено сутність і складники ІОС відомчого закладу вищої освіти, запропоновані специфічні принципи підготовки фахівців цивільного захисту, уточнено зміст і структуру моделі професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі ЗВО, обґрунтовано організаційно-педагогічні умови, необхідні та достатні для ефективного формування професійної компетентності фахівців цивільного захисту).

Значимість роботи посилює і те, що її виконано відповідно до плану науково-дослідної роботи Львівського державного університету безпеки життєдіяльності ДСНС України з теми «Психолого-педагогічні технології підготовки фахівців до діяльності в особливих умовах та її психологічний супровід» (РК № 0116U005307).

Відповідно до теми дисертації Коваль М. С. чітко сформулював науковий апарат дослідження, застосував адекватні завданням методи наукового пошуку, що дало можливість успішно досягти поставленої мети – розробити теоретичні і методичних засад модернізації професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України в інноваційному інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти із специфічними умовами навчання. Заслугує на позитивну оцінку докладне й ретельне визначення методологічної та теоретичної основи дослідження.

Логіка викладу теоретичного та експериментально-дослідного матеріалу відповідає темі дисертаційного дослідження, його об'єкту, предмету, меті, гіпотезі та дозволяє належним чином висвітлити перебіг виконання завдань дослідно-експериментальної роботи.

Забезпеченню змістовності та наукової глибини викладених у дисертації положень сприяв ґрунтовний теоретичний аналіз наукових джерел, у тому числі зарубіжного досвіду навчання фахівців у галузі цивільної безпеки в країнах із розвинутими освітніми системами. Це дає підстави стверджувати про високий рівень дослідницької та іншомовної комунікативної компетентностей здобувача, належне володіння ним теоретичними та емпіричними методами дослідження, вміння логічно, послідовно й аргументовано викладати науковий матеріал.

Основні положення та висновки дисертації мають продуманий, логічний характер, що стало можливим завдяки вмінню автора дослідження аналізувати та узагальнювати науковий матеріал, структуровано і несутверчливо викладати його.

3. Достовірність і наукова новизна одержаних результатів.

Дисертант одержав такі найбільш значущі наукові результати:

вперше теоретично обґрунтовані дидактичні принципи функціонування ІОС і специфічні принципи підготовки фахівців цивільного захисту, розроблено педагогічну модель професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі ЗВО, підготовлено концепцію вдосконалення професійної підготовки працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі відомчих ЗВО, обґрунтовано організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності фахівців цивільного захисту в інформаційно-освітньому середовищі ЗВО;

уточнено психолого-педагогічну сутність і структуру феномена «професійна компетентність фахівців цивільного захисту», особливості та завдання професійної підготовки фахівців різних напрямів служби цивільного захисту, сутність і складники інформаційно-освітнього середовища відомчого закладу вищої освіти ДСНС України;

конкретизовані критерії, показники та рівні сформованості професійної компетентності фахівців цивільного захисту;

подальшого розвитку набули положення щодо можливості застосування кращого зарубіжного досвіду навчання фахівців цивільної безпеки, новітні наукові підходи у професійній підготовці фахівців цивільного захисту та педагогічні інновації в закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання.

Крім цього, науковий інтерес представляють й інші аспекти дисертаційного дослідження, а саме:

схарактеризовано концептуальні основи підготовки фахівців у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання в контексті сучасної парадигми освіти; визначено наукові підходи до модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців різних напрямів служби цивільного захисту;

проаналізовано сучасну підготовку фахівців у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання;

з'ясовано особливості та завдання підготовки фахівців різних напрямів служби цивільного захисту;

виявлено структуру професійної компетентності фахівців цивільного захисту як взаємозв'язок мотиваційно-ціннісного, когнітивного, діяльнісно-операційного, організаційно-технологічного та психологічного компонентів.

4. Значущість отриманих результатів для науки і практичного використання. Дисертаційна робота Ковалю М.С. має вагоме практичне значення, яке полягає в тому, що одержані результати дослідження достатньо обґрунтовані, пройшли апробацію та готові до впровадження в систему професійної підготовки курсантів і студентів у закладах вищої освіти України із специфічними умовами навчання.

Автором розроблено й апробовано науково-методичне забезпечення професійної підготовки курсантів і студентів у закладах вищої освіти України із специфічними умовами навчання; підготовлено дидактичні матеріали для вдосконалення підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту до професійної діяльності; реалізовано організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності фахівців цивільного захисту в інформаційно-освітньому середовищі ЗВО; визначені методичні підходи щодо розроблення, впровадження й оцінювання ефективності професійної підготовки фахівців цивільного захисту у ЗВО із специфічними умовами навчання; визначено критерії, показники, рівні та методи діагностики професійної компетентності курсантів і студентів ЗВО; підготовлено методичні вказівки для професорсько-викладацького складу ЗВО із специфічними умовами навчання щодо формування професійної компетентності майбутніх фахівців цивільного захисту; розроблено план і програму підвищення професійно-педагогічної компетентності науково-педагогічного колективу ЗВО

5. Повнота викладу основних результатів дисертаційного дослідження в наукових фахових виданнях.

Результати дослідження висвітлено в 70 наукових і науково-методичних публікаціях, з яких 23 одноосібних, у тому числі: одна монографія, три навчальні посібники, 29 статей (12 одноосібних) у вітчизняних наукових фахових виданнях, 6 – у закордонних періодичних виданнях, 2 розділи в зарубіжних монографіях, 13 статей у збірниках наукових праць (із них одна – в зарубіжному виданні), 14 матеріалів і тез конференцій (із них 5 – у зарубіжних). Отже, дисертант виконав вимоги Міністерства освіти і науки України щодо опублікування результатів дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук.

6. Відповідність структури та змісту дисертації вимогам щодо докторських дисертацій.

Структура дисертаційного дослідження Ковалю М. С. зумовлена метою і завданнями, логіка виконання яких визначає зміст дисертації.

У першому розділі дисертації досліджено концептуальні основи підготовки фахівців у закладах вищої освіти із специфічними умовами навчання в контексті сучасної парадигми освіти; розглянуто ключові категорії професійної підготовки фахівців цивільного захисту в період інформатизації української освіти; виконано аналіз теоретико-методологічного базису модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців цивільного захисту.

У другому розділі розглянуто сутність і зміст професійної компетентності фахівців різних напрямів цивільного захисту; досліджено зарубіжний досвід навчання фахівців цивільної безпеки в країнах з розвинутими освітніми системами; критично проаналізована практика підготовки фахівців цього

профілю в закладах вищої освіти України із специфічними умовами навчання й окреслено коло завдань, що потребують вирішення.

У третьому розділі автором розглянуті функції та структура інформаційно-освітнього середовища відомчого закладу вищої освіти ДСНС України; визначені дидактичні принципи функціонування ІОС і принципи підготовки до професійної діяльності фахівців цивільного захисту; побудована модель професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі ЗВО; обґрунтовані організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності фахівців цивільного захисту.

У четвертому розділі Ковалем М. С. викладено концепцію вдосконалення професійної підготовки працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі відомчих ЗВО; розроблено науково-методичне забезпечення, що охоплює методику створення ІОС у закладах вищої освіти ДСНС України і навчально-методичний комплекс підготовки фахівців у інформаційно-освітньому середовищі ЗВО ДСНС України.

У п'ятому розділі автором дисертації розкрито організацію та методику проведення експериментальної роботи у ЗВО із специфічними умовами навчання; висвітлено критеріально-діагностичний апарат оцінювання сформованості професійної компетентності курсантів і студентів; викладено результати аналізу сучасного рівня професійної компетентності випускників відомчих закладів вищої освіти ДСНС України; презентовано аналіз результатів дослідно-експериментальної роботи з модернізації професійної підготовки майбутніх фахівців служби цивільного захисту.

Підсумки дисертаційного дослідження відображено у загальних висновках, які корелюють з висновками до кожного з розділів і відображають досягнення мети й завдань дослідження та є достовірними.

7. Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертації.

Високо оцінюючи результати дослідження Ковалю М. С. доцільно висловити окремі міркування, що виникли в процесі рецензування дисертації та вимагають окремих уточнень і пояснень.

1. Автором дисертації представлено зарубіжний досвід навчання фахівців у галузі цивільної безпеки в країнах із розвинутими освітніми системами. Це свідчить про сучасний характер виконаного дослідження. Проте потребує пояснення, чи був цей зарубіжний досвід (і що саме) урахований автором у дослідженні з метою вдосконалення професійної підготовки працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі відомчих ЗВО? За якими критеріями добиралися країни для узагальнення досвіду навчання фахівців у галузі цивільної безпеки?

2. Представляє інтерес зміст авторської моделі професійної підготовки

майбутніх працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі ЗВО. Можна лише висловити побажання щодо необхідності включення до її структури алгоритму корегування проєктувально-організаційного та технологічно-змістового блоків у випадку, коли очікуваний результат не повною мірою відповідає меті – коли рівень сформованості професійної компетентності в курсантів або студентів під час діагностики виявляється на пороговому рівні.

3. Автор досить ґрунтовно представляє у підрозділі 2.3 узагальнення сучасної практики підготовки фахівців цивільного захисту в закладах вищої освіти України із специфічними умовами навчання. У якості побажання можна висловити рекомендацію про доцільність проведення також аналізу функціонування інформаційно-освітнього середовища на сучасному етапі в закладах вищої освіти України із специфічними умовами навчання та виокремлення проблемних аспектів, що мають там місце.

4. У третьому розділі дисертації автор обґрунтовує організаційно-педагогічні умови формування професійної компетентності фахівців цивільного захисту в інформаційно-освітньому середовищі ЗВО, які визначає на основі теоретичного узагальнення результатів наукових досліджень, педагогічної практики та власного досвіду адміністративної та педагогічної роботи у ЗВО із специфічними умовами навчання. Разом з тим, висновок автора щодо обраних організаційно-педагогічних умов був би більш переконливий, якби процедура їх визначення передбачала врахування результатів, наприклад, експертного опитування або методу SWOT-аналізу.

5. Одним із важливих аспектів дисертаційної роботи є характеристика критеріїв, показників і рівнів сформованості професійної компетентності курсантів і студентів – майбутніх фахівців цивільного захисту. Автор на сторінках дисертації та у додатку С наводить досить повну інформацію про діагностичний апарат оцінювання професійної компетентності. У якості побажання можна висловити рекомендацію про доцільність представити пояснення, як у дослідженні було забезпечено узгодження числових даних (балів, оцінок), отриманих за допомогою визначених у дослідженні різних методів діагностики (наприклад, тестування, спостереження, експертного оцінювання, самооцінювання тощо) відповідно до рівнів сформованості професійної компетентності курсантів і студентів, представлених на стор. 350–353.

Також було б логічним, якби автор зазначив конкретні методи або методики, завдяки яким можна отримати кількісні параметри для таких показників, як, наприклад, психологічна готовність, моральні якості, професійна поведінка.

6. Результати аналізу професійної діяльності фахівців різних напрямів цивільного захисту, змісту й організації освітнього процесу в закладах дозволили автору зробити висновок про те, що досягнення необхідної якості їхньої

підготовки стримує низка суперечностей. З огляду на це потребує пояснення, чи вдалося автору розв'язати ці суперечності під час дослідно-експериментальної роботи, оскільки у висновках автор на цей аспект увагу на акцентує.

Утім зазначені зауваження, рекомендації і побажання не є критичними й мають дискусійний характер. Загалом вони не впливають на об'єктивно високу оцінку дисертаційної роботи Коваля Мирослава Стефановича «Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти».

8. Висновки щодо відповідності дисертації встановленим вимогам.

1. Дисертація Коваля Мирослава Стефановича «Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти» є самостійним завершеним науковим дослідженням актуальної проблеми.

2. Усі положення дисертації науково обґрунтовані, мають характер наукової новизни, а достовірність і вірогідність висновків забезпечені застосуванням адекватних меті і завдань методів дослідження.

3. Поставлена автором мета, сформульовані завдання дослідження розв'язані ґрунтовно та доказово. Всі положення, що винесені на захист, теоретично обґрунтовані, їх зміст викладено в основних висновках до дисертації. Висновки і рекомендації у дисертації сформульовано виважено і переконливо.

4. Дисертаційне дослідження має практичне значення, що підтверджується упровадженням в практику Львівського державного університету безпеки життєдіяльності (акт б/н від 04.02.2020 р.), Національного університету цивільного захисту України (довідка № 88005-1283/88-09 від 18.05.2020 р.), Національного університету «Львівська політехніка» (акт б/н від 29.01.2020 р.), Черкаського інституту пожежної безпеки імені Героїв Чорнобиля НУЦЗ (акт б/н від 06.02.2020 р.), Головного управління ДСНС України у Львівській області (довідка б/н від 12.05.2020 р.), Львівського державного університету внутрішніх справ (акт б/н від 20.05.2020 р.).

5. Структура дисертації та зміст відповідають чинним вимогам до докторських дисертацій. Назва роботи відповідає її меті, змісту теоретичної частини та експериментального дослідження. Зміст автореферату ідентичний змісту дисертаційної роботи.

Отже, дисертація Коваля Мирослава Стефановича «Теоретичні та методичні засади професійної підготовки майбутніх працівників ДСНС України в інформаційно-освітньому середовищі закладу вищої освіти» є завершеною науковою працею, що має теоретичне й практичне значення для теорії і методики професійної освіти і відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів

України від 24 липня 2013 року № 567 (зі змінами), а її автор заслуговує присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

головний науковий співробітник

науково-організаційного відділу Національної академії

Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

доктор педагогічних наук, професор

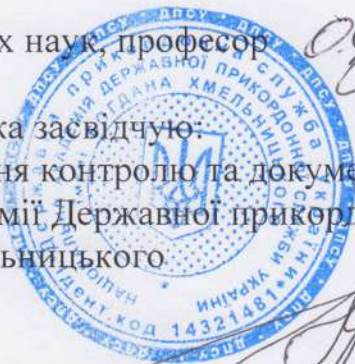
Олександр ДІДЕНКО

Підпис О. В. Діденка засвідчую:

начальник відділення контролю та документального забезпечення

Національної академії Державної прикордонної служби України

імені Богдана Хмельницького

підполковник

« 5 » жовтня 2020 р.

Ірина ЖИЛКІНА